

Ur minnen och ”gulnade” dokument – första delen, marginalanteckningar om Stockholms Skytteförbund och geväret förändringsmodell Fm/23 – 36

”Åren går men D46 kulan består”

Claes-Göran Ros

Inledning

För samlaren finns alltid ”måsten”. Samlar Du svensk topografi (böcker) så måste Du alltid ha Hulphers trevliga små ”häften”, samlar Du Värmelandiana måste Du ha Emanuel S. Ekmans – Beskrifning öfver Wärmeland. Samlar Du konst och har gott om pengar måste du alltid ha en Strindberg eller en Evert Lundkvist, samlar Du grafik och Axel Fridell så måste Du förstås även ha en Fridell i olja, hur lätt det nu torde vara. På samma sätt oavsett vad Du samlar. Är Du intresserad av vapen så måste du alltid ha Alm i Dina hyllor. Alm är ett måste. Alm kommer Du inte ifrån. Alm får Du leva med. Alm blir bättre och bättre år från år. Alm kommer för den svenske samlaren alltid att vara standardverket. Ett litet trevligt område att samla är ju förstås Alms av trycket utgivna alster - med tidningsartiklar och särtryck kanske ett 80-tal plus vissa saker som inte finns – men ändå finns. Det är just det som är det spännande inom vapenhistorien – mycket som inte finns, - finns eller hur man nu väljer att uttrycka det.

Är Du intresserad skytt eller intresserad av svensk skyttehistorik, vapensamlare, Mausersamlare eller allmänt vapenhistoriskt eller dito tekniskt intresserad så är ju också Fm/23 och Fm/23 – 36 något att intressera sig för och kanske något man måste äga. Vapnen har i dag legendens skimmer som så mycket annat ur skyttehistoriens annaler – se bara på alla gamla dioptrar (av vilka jag själv en gång haft lådvis). 60 och 70-talens ringaktande och ”bortkastande” av fältskyttestickor och andra till fältskyttestigen hörande attribut och Schullströmska ”gaffelkorn” o. Andersonska ”referenskorn” har gjort att det mesta av den gamla materielen idag betraktas som rariteter – titta bara på gamla Almina. På vapensidan är ju idag Fm/23 och Fm/23 – 36 verkliga rariteter så försöksmodeller de en gång har varit. För den sentida betraktaren och framförallt skytten torde det väl också stå klart att det ***inte heller var några militära försöksmodeller för armévapen (min anm.)*** – för så såg ju inga armévapen ut på den tiden utan det är ju helt klart ”utan några omskrivningar” – att det är ”rena” skyttegevär, ehuru Otto Holmgren vid sammanträdet den 14 februari 1934 (§ 5.) noga påpekade.....”Härvid förutsättes, att inga förändringar skola göras, som nedsätta vapnets militära användbarhet.”

Jag kom tidigt i kontakt med Fm/23 – 36. I Gevärsfaktoriets skjuthus på Eskilstuna Skytteförenings bana i Odlaren fanns 2 st. Det ena tillhörde gamle mästerskytten Anders Karlsson gemenligen känd under epiteten AK eller 110-poängaren - det andra Folke Viksten. Folke plockade ihop sitt Fm/23 - 36 i början av 1960-talet. Folkes vapen var helt nytt, pipan med sitt speciella korta fria flyg var ett elände när man plockade i Normas då nya patron Silvermatch (av vilka jag fått 1500 patroner av Björn Zachrisson) – slog man upp slutstycket utan att ha skjutit så var hela systemet fullt av krut och kulan satt där den satt - dvs i kulläget. Men visst gick det att skjuta, med Folkes välsignelse sköt jag drygt 4500 skott – sköt åtskilliga serier i liggande med 96, 97 poäng. Genom Göte Nilssons förmedling fick jag så småningom disponera ett Svenska Metallverken tillhörigt Schultz å Larsen varför Fm/23 – 36 ställdes åt sidan.

Rubricerade uppsats har skrivits historiskt översiktligt i två delar – första delen noteringar om förutsättningarna och hur tillskyndarna genom Stockholms Skytteförbund gick tillväga – andra delen något detaljerat om vad man önskade sig och vad man fick. Specifika tekniska upplysningar om respektive vapen kan läsas om på andra håll. Ej heller ger jag mig in i debatten om hur många vapen av respektive typ som tillverkats – en fråga som jag ofta får i andra sammanhang. Svaret är där som alltid – jaa, det har jag ingen aning om.

Uppsatsen vill förmedla något av mitt intresse och vetande och där en större läsekrets måhända kan finna några korn av intresse. Det mesta här är skrivet ur minnet varför måhända något fel kan finnas här eller där. Förvisso hade det varit bättre om allt direkt satts på pränt. Om det norska skyttet har Rolf Bergersen gett upplysningar. Om det finska har en hel del berättats för mig av överstelöjtnant Sven Oskar Lindgren, en av vår gamla östra riks-halvas bästa skyttar under 1900-talet, - annat har berättats av E.V. Sundberg, Sven Dessle, Gunnar Sköld, Ingvar Jansson, Björn Zachrisson, Axel Ekfeldt, Gösta Hedén, John Ask, Olle Hederén och Holger Erbén. – Holger Erbén min tränare under tidigt 60-tal berättade mycket om Kumlas store son Olle Eriksson. Alla dessa skänker jag min tacksamhet. Till sist Stort Tack vännen och vapen-skyttehistorikern Lars Arvidsson – Eskilstuna Vapenhistoriska Förening – för att Du har hjälpt mig med adekvat bildmaterial.

Hur började det och vilka var bevekelsegrunderna för de svenska Fm-gevären?

Initiativet till de Nordiska Huvudstadstävlingarna i skytte togs 1912 av Harald Sohlman, förbundsordförande i Stockholms Skytteförbund 1910 – 1927. En stor tillskyndare och skyttevän var också fabrikören Paulus Drewes vilken 1911 inbjudit en dansk skytteförening från Fyn till tävlingar i Stockholm. Tävlingar kom sedan att hållas i Köpenhamn 1912, Kristiania 1915, Stockholm 1919, Köpenhamn 1922 samt i Helsingfors 1925 och där man samtidigt bildade De Nordiska Huvudstädernas Skytteförbund. Från 1931 kom tävlingarna att avhållas vart 3:e år.

Vad sköt man med. Man hade sina armégevär förstås, lyckligt lottade var Stockholmare med sin 96:a och Kristianiaskyttarna hade sin Lang-Krag.

Gevär m/96 var vid tiden för den ”nordiska” uppstarten det bästa vapnet. Mäusergevärets första decennium hade dock präglats av undermålig ammunition. Vid 1904-års försök konstaterades $D_{50/300\text{ m}}$ vara 34 cm, vilket motsvarade 67 poäng på gamla ovaltavlan – lika dåligt eller sämre än Karlsborgsgeväret på sin tid. Men åren med den undermåliga ammunitionen var nu överstånna, efter 1910 hade en stor kvalitetsförbättring skett. Lang-Kragen var ett i tiden mycket gott vapen liksom den senare ”kringkasteren” var dåligt. Skarpskyttergeväret M/23 ”kringkasteren” gav norrmännen stora bekymmer. Köpenhamnare och helsingforsare hade det sämre ställt, men framför allt helsingforsarna skulle så småningom visa framfötterna.

Då tävlingen från början var en ren liggandetävling, innebar detta förstås att liggandespecialisterna såg spännande utmaningar och att höga poängar skulle kunna skjutas. Följden blev tidigt (direkt efter kriget) ett idogt experimenterande och under tidigt 20-tal försöktes många nya konstruktioner. ”Tillskyndarna” var förstås de duktiga, internationellt erfarna skyttarna såsom Nils Wasenius och Bruno Frietsh (Helsingfors). Den sistnämnde satsade mycket tid och mycket pengar (så bankdirektör han var) – för stockholmskt vidkommande Thure Holmberg, K.A. Larsson, Ivar Wester. Från de egna nationella förbunden hade genom åren olika avsteg map vapen och utrustning vidtagits. Med ett eget förbund kunde man nu implementera ett anpassat regelverk optimerat för liggandeskytte samt med stor frihet vad gällde utformning av vapen och utrustning.

Från den ”Stockholmska horisonten” omhuldades tävlingarna speciellt av Thure Holmberg. Thure Holmberg var en man med ”många strängar på sin lyra”, reservofficer, matematiskt intresserad, tekniskt kunnig, känd skytt, nordisk huvudstadsskytt – liggandespecialist och skytteledare – förbundsmästare i

svenske eller rättare sagt ”stockholmske”. Finnarna, vilka hade haft en lång väg att gå till en ”fri skyttenation” hade lärt sig att experimentera, mycket hade tidigt fått göras i det fördolda. I början av 30-talet togs ett nytt steg vilket resulterade i det nya försöksgeväret, ”försöksgevär” – fm/34. På samma sätt som i Sverige så hade Finland goda ”referenser” att bolla med när det gällde att utveckla nya modeller. Dessa referenser – hos oss gevär m/96, i Finland floran av skyddskårsgevär, är i grunden mycket goda vapen vilka gick att få synnerligen välskjutande. På 1940- och 50-talen var det svenska armégeväret tillsammans med det finska, ryska och schweiziska världens bästa.

I Köpenhamn 1934 kom också Helsingforskyttarna att vinna överlägset med sitt nya gevär och sin fantastiska ammunition med den förnämliga D-46 kulan (vilken tillverkas än idag och som givit Finland mången ädel medalj, jag vill minnas att Vilho Ylönen 1958 i en militärlandskamp mot Sovjet sköt 398 i liggande med en - åtta). Helsingfors presterade nu en medelpoäng med sina 25 skyttar på 234 mot tvåan Stockholms 230.

1934- års tävlingar skulle förstås ge eko i Stockholm - så prestigefylld som tävlingen nu var. Många synpunkter på förändringar och förbättringar kom nu att torgföras. Synpunkter kom främst från Stockholms Skytteförbunds medlemmar – en av påskyndarna var flerfaldige världsmästaren K. A. Larsson. Då Stockholms bästa skyttar var givna att delta i ”Nordiska” så fanns det förstås en stor förståelse inom Stockholms Skytteförbund ehuru näppeligen frivilliga skytterörelsen skulle ge ett allmänt godkännande. I ordföranden sedermera generalen Gustaf Lindström fanns en god lyssnare vilket skulle innebära att en försöksgevärskommitté 1934 inrättades under ordförandeskap av Thure Holmberg. I kommittén ingick förutom Holmberg, Otto Holmgren, Karl Johan Glans, Lennart Rönmark och K.A. Larsson. Det var en kommitté med tyngd:

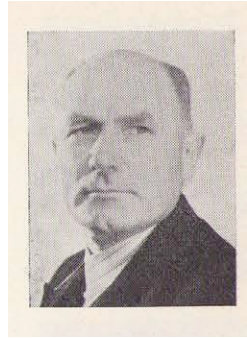
- Otto Holmgren – major, skicklig skytt, sekreterare i Stockholms Skytteförbund
- Lennart Rönmark – civilingenjör och sedermera professor och rektor vid Chalmers – under många år en av Sveriges bättre skyttar
- K.A. Larsson, som tidigare nämnts flerfaldig världsmästare, ledamot av UIT:s tekniska kommitté, stor skytteledare m.m.

samt inte minst eminente ingenjören och ”experimentatorn” Karl Johan Glans vars synpunkter och förslag så småningom skulle implementeras i Geväret förändringsmodell Fm/23 eller med det så småningom antagna namnet Fm/23 – 36.

GLANS, Karl Johan, Ingenjör.

Södermalms och Liljeholmens skytteförening.

Brännkyrkagatan 59, Stockholm. Född den 14 jan. 1889 i Brännkyrka församling, Stockholm. Föräldrar: Per Glans o. h. h. Eva Glans. Gift 1924 med Olga Wicktoria Uppling. Medlem i föreningen sedan 1915. Tillhör skjutklass 4 A. Innehar: Skyttem g, samtliga Artm, Riks SM, S. A. I. S. guldmärke, S. A. I. S. guldplakett samt Mästarm br för miniatyrgevärsskytte. Deltagit i Nordiska huvudstädernas skyttetävlingar 1919, 1922, 1925, 1928, 1931 och 1934, i VM i skytte 1929 i Stockholm. Förbundsmästare i fältskjutning 1930, föreningsmästare 1928 och 1936. Innehavare av Stockholms-Tidningens fältskyttealbum 1930 och 1936, D. N:s fältskyttepokal 1930, 1932, 1933, 1934, 1935 och 1936.



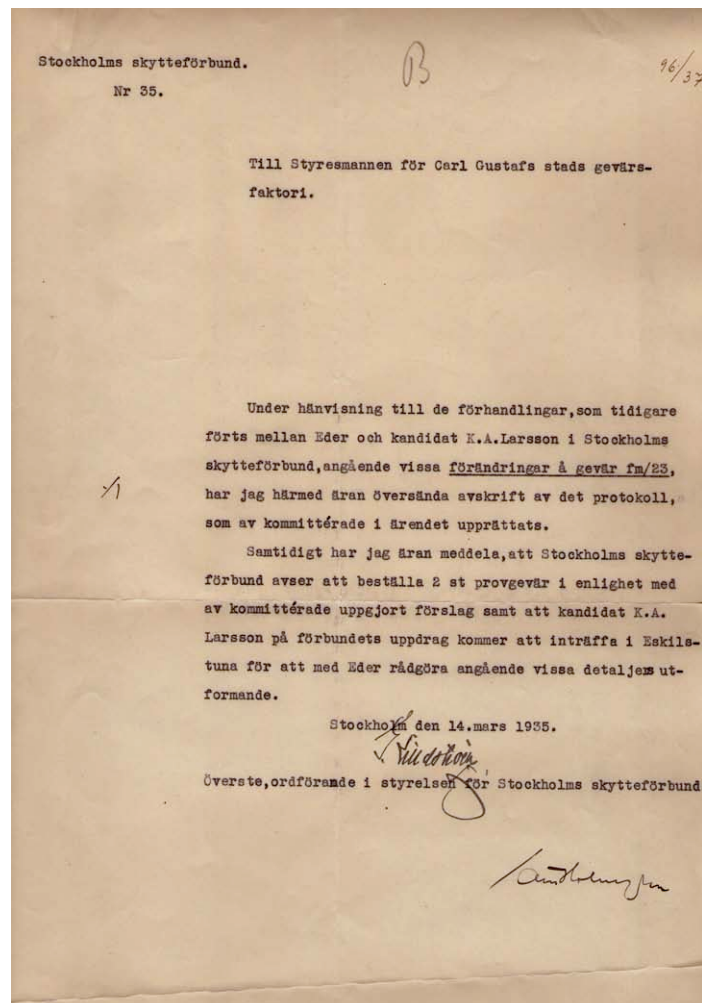
Kommittén hade sitt första sammanträde i september 1934. Arbetet med att få fram ett nytt ”matchgevär” hade avancerat raskt och utan större problem – intet att undra på med den sammantagna kompetensen hos dessa rutinerade och skickliga skyttar. Gevärsfaktoriet och då enkannerligen besiktningsofficeren Carl Gustaf Björkenstam hade varit positiva till förbundets intentioner (Björkenstam själv, skicklig skytt, blev Eskilstuna Skytteförenings ordförande 1936).

Vid öppnandet av sammanträdet den 14 februari 1935 hemma hos ordföranden Thure Holmberg konstaterade ordföranden § 1. ”.....att lång tid förflutit, sedan kommittén första gången sammanträdde i september månad, men att arbetet dock icke legat nere” (SIC!!!). Med andra ord så kan vi konstatera att endast två stycken formella sammanträden mellan kommitterade hade ägt rum. Då skyttet på trettio- och fyrtiotalen – ja, ända fram till mitten av 1960-talet för många av sina utövare var det huvudsakliga fritidsintresset och många ggr idkades tillsammans med ”barn och blomma” får man förmoda att det egentliga utredningsarbetet mellan kommitterade, man mot man, ägde rum på skjutvallar och i skyttepaviljonger (med kaffe och smörgås) i helg och söken.

§ 2. sekreteraren K.A. Larsson redogjorde för sitt sammanträffande med kapten Björkenstam vid Gevärsfaktoriet och tillkomsten av en till honom överlämnad promemoria, vilken någon tid senare /2 jan./ resulterade i ett sammanträde inför styresmannen för faktoriet i närvaro av vapenofficeren, skottställningsofficeren och laboratorieingenjören. Sedan undertecknad lämnat vissa underhandsupplysningar om, vad som i saken förekommit, och vilka önskemål, som framkommit betr. geväret diskuterades vissa tekniska frågor. Från faktoriet sida förklarades, att största möjliga tillmötesgående skulle visas, **men att några penningmedel ej funnes disponibla för ändamålet**. Kostnadsberäkningar för vissa ifrågasatta förändringar å geväret skulle uppföras och tillställas kommitténs ordförande. Denna kostnadsberäkning förelåg också vid dagens sammanträde och bifogas detta protokoll”.

Efter kommitterades hemställan till Stockholms Skytteförbund kunde sålunda förbundsordföranden Gustaf Lindström till styresmannen för Carl Gustafs stads

gevärsfaktori ”avfyra” beställning (förbundets skrivelse Nr. 35 dagtecknad den 14 mars 1935) på två stycken provgevär samt pm (bifogat detaljförslag) angående vissa förändringar å gevär fm/23.



Bilden visar Stockholms Skytteförbunds skrivelse nr. 35 med Gustaf Lindströms och Otto Holmgrens underskrifter.

Med bilden på Stockholms Skytteförbunds skrivelse nr. 35 så avslutas härmed första delen. I del två kommer som nämnts tidigare att redogöras för vad man önskade – samt hur det också blev, det vapen som Generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet Oscar Osterman fastställde den 10/3 1936 (fastställt som militär försöksmodell Fm, ***vilket det väl näppeligen var, se inledningen – min anm. samt kursiverat av mig i K.A. Larssons redogörelse § 2).***

Claes-Göran Ros
Utgåva 1 - 2012-10-15